

Műkincsek Budán.

Irta Váradi Antal.

Azokkal a műkincsekkel, melyek a századok során Buda palotáiban őriztettek, egész Európa muzeumait fel lehetett volna gazdagítani.

Mátyás aranykorszaka elsővé tette Európában a magyart. Palotájáról a kor irói zengenek dicshimnuszokat, s a benne ragyogott kincsekből két koldus-generáció tengette életét. A pinczébe ledobált Corvinak ezüst csatjait és maradék kő-ékeit szomjas lakájok fesegették le, hogy a sarki izmaelita egy korty bort adjon érette. Idegen uralkodóknak ajándékot illet adni, leküdtek hát olyankor a pinczébe, vájják ki a még legkevésbé megtépázott, megkopott könyvet — és vigyék ajándékba. Ne feledjük, hogy Gutkeleti Vid egy elpusztult bibliáért falukat fizetett!

De később is, máskor is volt Budán műkincs elég. Nem megyek vissza a Nagy Lajos óbudai dicsőségének, vagy Corvin XV. századbeli gazdagságának a korába. Elég ha a száz esztendő előtti műkincsek egy részét felsorolom.

Első műgyűjtő a nádorispán. Igaz hogy gazdag bibliotékája javarészt a muzeumnak ajándékozta, de maradt még budavári palotájában annyi, hogy tudóssá olvashatta eszét egy egész generáció. Nem sok könyve maradt, de válogatott. Egy látogatója, a ki végigjárta könyvesházát, azt mondja, hogy »nem alkalmazható a gyűjteményére Pope mondása, a

mely szerint némely embernek mindegy, akármilyen vagyon benne, — csak könyv legyen!«

A gróf Brunswick-féle könyvgyűjtemény már nagyon gazdag. Négy-, egész ötezer kötetre teszi egy száz esztendő könyv, a melynek szerzője olyan szerencsés volt, hogy a tárnokmesterrel végigjárhatott a muzeális palota kincseinek során. Őt fogom kisérni.

Nagy kedvelője volt a kegyelmes ur a természetnek. Kagylókat gyűjtött, a melyekben Jókai Mórnak is öröme telt volna. Micsoda regényt írhat vala ezekről már hajdanán! Kövület-gyűjteménye is gazdag. Vagy kilenczszáz darab. Hát még a drágakövek?

Más ember, ha megszerez egy opált vagy türkizt, — ne is szóljak gyémántról — elteszi, rejtegeti, firól-fira örökíti. Brunswick gróf nagy szenvedelemmel gyűjtötte azokat százszámra, s ötszázkilenczvenhat darabot rakott ki egy kristályüveges szekrénybe, melyek egytől-egyig köszörülve, de persze foglalatlanul, ragyogtak a néző szeméibe. Volt ott szafirok egész sora, topázok, smaragdok dus gyűjteménye, különféle világtájak szülőttei, gyémántok és a drágakő minden fajtája. Megért a gyűjtemény százézer forintot. Pedig a forintot akkor nagy pénznek tartották. Az ásványgyűjteményben is sorol fel a katalógus 256-féle kvarcot, opált ötvenhatot, kalcedont hatvanegyet. Achát is van hatvanhat.

Száznyolczvanhét mézspát, s arany- és ezüstbányákból drága darabok. Márvány háromszázféle ékeskedik simitva és eredeti állapotban. Az egész gyűjteményt később átvitette a gróf korompai birtokára.

A francziskánusok könyvtára is gazdag.

Legbecesebb volt a százötvennyolcz folio, melyekben kéziratokat őriztek. A könyvtár maga hétezer kötetre terjedt.

Jakosits József, egy szerény barát gyűjtötte és rendezte az egészet szeretettel és lelkesedéssel. Korán elhalt, de utódai is munkálkodtak, buvárkodtak a könyvesházban.

Mailáth József gróf kamarális prézes könyvtára régi egyházatyák gazdag gyűjteményével ékeskedik. A könyvtárat kiskeéri birtokára vitette azután. A kamara alelnöke, Cziráky gróf is könyvgyűjtő. De az ő kép- és könyvtára Lovasberényben diszeskedett, az ősi palotában. Mailáth Károly grófé azonban Budán volt. Háromezer kötetet tartalmazott.

Nitray helytartótanácsos gazdag filológiai könyvtárt gyűjtött össze. Sághy Ferencz, az egyetemi nyomda kurátora, kétezer kötet klasszikust, s azonfelül az egész magyar literaturát. Azt hiszem az utóbbit illetőleg, hogy elfért az egész egy polczon.

A főgimnáziumnak Szerdahelyi apát, egykori direktor, testált egy szép könyvgyűjteményt. Őry építészeti fődirektor közel kétezer kötet nagyobbára klasszikus munkával dicsekedhetett. Ritka kéziratai is voltak. Tartalmazott azonkívül a könyvtár — ez időben ritkaság — mechanikai, vízépítési és architektonikus munkákat. Volt Őrynek római pénzgyűjteménye is, melyet az Aquincumban talált szép darabokkal bővített ki.

Széki Teleki Ferencz gróf is szép könyvtár tulajdonosa volt, azonkívül Köfflinger doktor. Ennek orvostudományi munkái nevezetesek. Koy udvari pénztáros rovar- és lepkegyűjteményvel, azonkívül érmek gyűjtésével foglal-

kozik. Külön módja volt a rovarkonzerválásra, melyet külföldön is ismertek. Lám, csak hamrjában ennyi gyűjtőt sorolhatok fel, pedig a főgyűjtő, a kinek kincsesházához megint visszatérek, Brunswick gróf tárnokmester, egymagában olyan képgyűjteménynek a tulajdonosa, mely Európában ritkította párját. Csak állami és uralkodói képeházak versenyezhettek vele. De járjuk végig ezt a képgyűjteményt. Méltó megemlékezni száz év előtti kincseiről ma is.

Háromszáz darabból állott a gyűjtemény, nem is győzöm végigmondani valamennyit, csak a legbecsesebb darabokat érintem. Ma is irigy szemmel nézné akármelyik műbarát.

Első a római iskola terme. Legbecsesebb kincse egy Szent család. Rafael Sanzio műve. Fára van festve s a lelkes látogató egész entuziaszmuszszal beszél róla. »... a rövid kort ért — már 37 esztendőskorában meghalt — nagy festő a Péter-bazilika építésének vezetésén s a vatikáni freskókon kívül annyit és olyat festett, a mely egy emberéletre sok. Már a név elég kezesség arra, hogy bámuljuk utolérhetetlen mestervoltát.« Gyanus azonban az a megjegyzés, hogy a leíró adós marad annak az eldöntésével, ha ez a kép-e az eredeti Rafael, vagy a müncheni, avagy talán a párisi, sőt hasonló tárgy Rafael-kép van Bécsben is. Hogy melyik az igazi Rafael, azt döntsék el — ugymond — a műbírálok.

De ha jeles másolat volt is, sokat ért. Van azonkívül a tárlatnak még sok, nagynevű és becses szerzőktől való festménye. Igy Carlo Maratti Krisztusa a Hitetlen Tamással,

két beszélgető katonája s Claude Lorraine két tájképe.

Poussin is két tájképpel szerepel, melyek »felhőtlen olasz ég alatti mosolygó tájakat ábrázolnak«. Michel Angelónak egy fára festett, a lábmosást ábrázoló képe említettik. »A csoportosítás jó, — ugymond a leíró — de nagy merevség uralkodik a képen, a mi a mester ifju éveinek a hibája.«

Dinnyét evő pásztorgyereket ábrázol a Murillo képe. »A gyümölcs természetes színezése tüzzel teljes... csak a fiu ruhái sötétedtek meg szerfölött.«

Ribera — Spagnoletto — egy emberalakja kemény igazságával tűnik ki. Guido Reni Fájdalmas Máriaja a lombardi iskola egyik legszebb darabja. »Ha igaz, a mit műismerők állítanak, hogy Guido Reni ifju, különösen nőalakok ábrázolásában felülmulhatatlan, ugy ez a kép egyik legsikerültebb munkájának mondható.«

Ugy írom, a mint száz év előtt megírva áll...

Fára festve, Madonnát ábrázol a gyerek Jézussal Correggiónak egy képe. Kincsetérő. Carracci Annibale Krisztus sirbatételével szerepel az illusztris szerzők sorában. Bartolomeo Schidoni hasonló tárgy festményével sorakozik melléje. »Mind a két festmény antik elegantiát lehel, teljes kellemmel, helyes rajzollattal, valamint színkeveréssel. Különösen szép a kifejezés a János arczulatán.«

Francesco Albani Dianát a vadászatban ábrázoló festménye következik. Lábainál az elejtett vad. »Az asszonyi figurák festése stu-

Guercino négy képpel gazdagítja a gyűjteményt. Egyik szent Sebestyént ábrázolja, a másik János fővételét, a harmadik a megfeszített Krisztust, a negyedik a Messiást a farizeusok között.

»A haldokló Megváltó arczulata bevégzett tökéletességgel van ábrázolva, de a legjellemzőbbek a farizeusok arczvonásai a negyedik képen.«

Domenichino Márk evangélistája sorakozik ezekhez. »Végzetetlen szorgalommal megfestett kép«, mondja az én leíróm.

Giorgione Magdolnája ragyog tovább a sorban. »Szépművészeti munka, melyen áhitat és bünbánat vagynak mesterileg kifejezve.«

Lionardo da Vinci Szent Czecciliája a firenzei iskola egyik remeke. A szent az orgona előtti ül s egyik kezében hangjegycsomót tart. A leíró a fejet nem dicséri, a kezet ellenben igen.

Francesco Penni, más néven »il fattore«, Krisztus sirbatételével szerepel a művészek között. Bartolommeo Ramenghi egy Madonnával; Andrea del Sarto Szent családja a képtár egyik ékessége. Hibátlan épségben megőrzött kép, melyen az egykoru leíró megint a János fejét dicséri.

Titian is itt van annyi világgraszoló kollégája között. A három szent asszonyt ábrázolja képe a sirnál. »Gyönyörű az angyal fehér redőzetes ruhájában az előtérben.«

Ugyancsak Titian egy alvó bacchansnőt ábrázoló festménnyel is szerepel. Ennek dicséretéből nem fogy ki az ismertető.

Pordenone egy bikává változott Jupiterrel szerepel, a kinek hátára Agenor leányát

ezimü festményével zárja a sort. Van ezenkívül egy Casanova nevü festő, a ki csataképeket szokott alkotni, s a kiről meg van írva, hogy 1805-ben halt meg Bécsben. Nem tudom, hogy kerül ezek közé? Pláne ha elmondom, hogy még két festő-óriás van mellette, Paolo Veronese és Tintoretto. Az elsőnek Dianája a kutyával, a másodiknak egy velencei arczképe tündöklik a gyűjteményben. Salvator Rosa egy tájkepe és Luca Giordano Jézus születése közé megint egy Solimene nevü ur János kereszteltetése ékelődik.

A következő termekből csak Vernet Józsefet, a tenger festőjét említem, Poussinnal együtt, a ki egy édes kis tájképpel sorakozik a többiek mellé. A németalföldi iskola képei közül egy Teniers-t említek föl, részeg parasztokat ábrázoló képével. A hollandiak közül Van Huysumot és Laar Pétert. A németekhez megyek át, a kiknek élén Dürer mester Madonnája szerepel.

Ugyanitt egy Adrian van Ostade vacsoráló paraszt-familiája függ, mellette Kaufmann Angelika Sibyllája, Holbein néhány arczképe után Stöör tengeri tája és Sandraart Joachim férfi-arczképei vannak felsorolva.

Ennyit csak hamarjában ebből a kincstárból, a melynek egy-egy képe megérné a publikum legőszintébb bámulatát. De hát olyan kevesen láthatták!

»Mekkora összegeket áldozhatott ő exczellenciája ezekért a képekért, mikor csak egy-egy közülök *tizezer* forintokba került!?»

Volt a Boldogasszony temploma melletti kamarális palotában is egy képgyűjtemény. A régi kamarai elnökök arczkép-gyűjteménye,

de mübecse kevés lehetett. Történelmi értéke azonban annál több, mert az ott ábrázolt huszonkilencz kamarális prézes között Thurzó, Erdődy, Balassa, Lippay, Dessewffy és egyéb nevezetes férfiak arca volt megörökítve.

A legrégebbi arczkép 1531-ből, a legújabb 1808-ból való.

Volt ezenkívül Petrics tábornoknak egy rajz-gyűjteménye. A tábornok, maga is jeles rajzoló, a gyűjteményben őrizte Magyarország különféle festői tájékairól felvett rajzolatait, a melyek ma kedves és megbecsülhetetlen emlékek lehetnének, ha az idő meg nem emésztette volna valamennyit.

A királyi várpalotának is volt becses kép-gyűjteménye. Ezek a képek nagyobbára a pozsonyi palotából kerültek Pestre. Egy részüket Bécsbe vitték, a többi Pestre került. A palota első és második emeletén voltak különböző termekben elhelyezve.

Ime, ennyi mükincese van a száz év előtti Budának. Ma koldus-szegények vagyunk a multak gazdagságához képest. De a mi szerte-szóródott a magányosok kezéből, azt részben összegyűjtötte az állam, a mely annak idején az Esterházy-képtárnak akkor annyit szidott megvétele és százezrekbe kerülő folytonos szerzeményei által olyan mügyűjteményt alkotott, a melyre büszkék lehetünk.

Buda pedig áll és elmereng a lábánál elfutó idők folyamának tükörén... Csak képek maradtak a ködös mult időkben... A kiket ábrázoltak, már régen por és hamu valamennyi... Nagy vendégfogadó, a melynek lakói jönnek-mennek, csak falai állanak komor, százados pompában...